

БОРОТЬБА В.Н. КАРАЗИНА ЗА ВІДКРИТТЯ ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (ПОЧАТОК ХІХ СТОЛІТТЯ)

Ольга Майструк

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анотація:

У статті зроблена спроба висвітлення ролі В.Н. Каразіна в боротьбі за відкриття Харківського університету. Доведено, що його діяльність на початку ХІХ століття переважно була спрямована на реформування освіти й зазнавала як зовнішніх, так і внутрішніх впливів. Головне завдання своєї діяльності В. Каразін вбачав у пропагуванні просвітництва серед народу та його культурно-освітньому відродженні. Автор статті також з'ясує причини, що вплинули на розвиток просвітництва народу на Слобожанщині й заклали передумови відкриття Харківського університету (історичні події, територіальне розташування, просвітницький вплив Г. Сковороди, переконання учених Харківського колегіуму, світогляд членів літературного гуртка «Попівська академія» на чолі з О. Палициним, підтримка активістами Слобідсько-Української губернії ідеї В. Каразіна про поширення просвітництва на українських землях і відкриття університету нового типу тощо).

Ключові слова:

В.Н. Каразін; Харківський університет; просвітництво народу; освіта; освітні реформи.

Анотация:

Майструк Ольга. Борьба В.Н. Каразина за открытие Харьковского университета (начало XIX века).

В статье сделана попытка осветить роль В. Н. Каразина в борьбе за открытие Харьковского университета. Доказано, что его творческая деятельность в начале XIX века преимущественно была направлена на реформирование образования и подвергалась как внешним, так и внутренним воздействиям. Главной задачей своей деятельности В. Н. Каразин считал пропаганду просвещения среди народа и его культурно-образовательное возрождение. Автор статьи также выявляет причины, которые повлияли на развитие просвещения народа на Слобожанщине и стали предпосылками открытия Харьковского университета (исторические события, территориальное расположение, просветительское влияние Г. Сковороды, убеждения ученых Харьковского коллегіума, мировоззрение членов литературного кружка «Поповская академия» во главе с А. Палициным, поддержка активистами Слободско-Украинской губернии идеи В. Н. Каразина о распространении просвещения на украинских землях и открытии университета нового типа и др.).

Ключевые слова:

В.Н. Каразин; Харьковский университет; просвещение народа; образование; образовательные реформы.

Resume:

Maystruk Olha. V.N. Karazin's struggle for establishment of Kharkiv University (the beginning of XIX century).

The role of V. N. Karazin in his struggle to establish Kharkiv University is presented in the article. It has been proved that V. N. Karazin's creative activity at the beginning of the 19th century was chiefly directed at educational reforms and underwent both outer and inner influence. The main task for him was still propaganda of enlightenment among the nation and its culture-educational rebirth. The author finds the reasons which influenced the development of people's enlightenment on Slobozhanshchyna and formed the precondition for establishing Kharkiv University (historic events, territorial location, enlightening influence of H. Skovoroda, views of Kharkiv Collegium scholars, the worldview of Popivska Academy members with O. Palitsyn at its head, the support of Slobidska-Ukrainian region leaders of V. N. Karazin's ideas of the national enlightenment all about the Ukrainian lands and establishment of the new type of University, etc.).

Key words:

V.N. Karazin; Kharkiv University; enlightenment of people; education; educational reforms.

Постановка проблеми. Необхідність вивчення історичного досвіду, здійснення ретроспективного аналізу розвитку освіти зумовлюється особливостями сучасного етапу освітніх реформ. Накопичення, аналіз і порівняння фактичного матеріалу в історії вітчизняної освіти детерміновано необхідністю переосмислення та введення в науковий обіг педагогічних ідей українських освітніх діячів, реалізація яких відбувалася у різні історичні періоди. Без вивчення історичного досвіду неможливо простежити й обґрунтувати способи трансформації традиційних ідей у інноваційні, оскільки без зв'язку з традицією немає інноваційності, а конструювання майбутнього без використання досвіду минулого значно уповільнюється. На шляху реалізації визначених концептуальних ідей і поглядів щодо основних напрямів розвитку сучасної системи освіти погляд в історію є доцільним для уникнення помилок, виявлення здобутків та інноваційного потенціалу. Зокрема звернення до забутих діячів минулого дасть можливість усебічно схарактеризувати вітчизняну педагогічну думку в її зв'язках і загальних закономірностях розвитку української освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел засвідчує велику увагу сучасних істориків педагогіки до різних аспектів досліджуваного питання, зокрема творча спадщина В. Н. Каразіна була предметом вивчення в дослідженнях Н. Березюк, А. Болебруха, Ю. Грачової, В. Кравченко, Н. Ніколаєнко, Л. Пироженко, О. Узбек, А. Хрідочкіна та ін. Оскільки науково-просвітницька та управлінська діяльність В. Н. Каразіна не була предметом окремого наукового дослідження, то постає нагальна потреба у її всебічному висвітленні.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити сутність просвітницької діяльності В. Н. Каразіна в його боротьбі за створення Харківського університету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Василь Каразін – видатний учений першої половини ХІХ ст., ім'я якого пов'язується переважно із громадською, політичною, винахідницькою діяльністю. Проте його творча діяльність упродовж життя була багатоаспектною й суперечливою, а її характер змінювався під впливом суб'єктивних і об'єктивних умов. Він залишив по собі значний

творчий доробок – освітні проекти, публікації у періодичній пресі, цінні рукописи, епістолярій тощо. Головною справою життя Василя Каразіна було просвітництво народу його рідної землі – Слобожанщини, зокрема боротьба за створення університету в Харкові.

Згідно з освітньою реформою 1802 р. Російська імперія поділялася на шість навчальних округів (Московський, Віленський, Дерптський, Санкт-Петербурзький, Харківський та Казанський), адміністративними центрами яких повинні були стати університети на чолі з попечителями. У перші пореформені роки, крім Московського, який уже існував, були відкриті Дерптський (1802) і Віленський (1803) університети. Відкриття інших університетів залежало від готовності до цього на місцях. Зрозуміло, що В. Н. Каразін, який мав безпосередньо брав участь в освітній реформі, прагнув, щоб у Харкові якомога швидше відкрився університет, який би став культурно-освітнім центром України.

Для цього він почав активно пропагувати свої ідеї серед Слобідсько-Українського дворянства, яке із розумінням поставилося до його прохань. Упевнений у підтримці, В. Н. Каразін вирушив до Петербурга, де в бесіді з Олександром І переконливо аргументував свій задум. У листі до харківського священика Василя Фотієва він писав: «...Моя ідея була прийнята із благословенням, і я узявся за накреслення плану до нього. Я очікую лише згоди дворян, аби почати діяти. ...Харків процвітатиме у найкоротший час і випускатиме найосвіченіших синів вітчизни, які сіятимуть зерно просвітництва задля щастя свого народу» [6, с. 136–137]. Благовоління царя підштовхнуло В. Н. Каразіна до активної роботи в цьому напрямі, зокрема ним був складений проект «Накреслення про Харківській університет» [8].

Велику підтримку в реалізації свого задуму Василь Каразін бачив у низці факторів, що вплинули на тогочасне суспільство і становили своєрідний фундамент просвітництва на Слобожанщині: функціонуванням Харківського колегіуму; діяльністю видатних харківчан Г. Квітки-Основ'яненка, М. Ковалевського, формування світогляду яких відбувалося завдяки близькому знайомству з Григорієм Сковородою; просвітницька діяльність членів літературного гуртка «Попівська академія» на чолі з поміщиком, письменником О. Паліциним; підтримка добрих починань Слобідсько-Українським дворянством і харківським духовенством; короточасне благовоління Олександра І.

Отже, у серпні 1802 р. Василь Назарович бере участь у ряді дворянських зібрань Харкова з метою залучення місцевої інтелігенції до добровічності на користь відкриття університету. Отримавши підтримку від більшості осіб Харкова, В. Н. Каразін розпочав реалізацію задуму щодо заснування університету. Для цього він планує виступи на

дворянських зібраннях у Харкові для залучення до благодійницької справи якомога більшої кількості дворян і магнатів із наближених губерній. 20 серпня 1802 р. відбулося перше приватне дворянське зібрання, на якому завдяки присутності прихильників університетської ідеї В. Н. Каразіна було зібрано 100 тис. срібних карбованців [1, с. 36].

На другому приватному засіданні дворянства, що відбулося 29 серпня 1802 р., було прийняте рішення зробити пожертви в розмірі мільйона карбованців від усього Слобідсько-Українського дворянства.

31 серпня 1802 р. на останньому загальному зібранні Василь Каразін ознайомив присутніх із «Накресленнями про Харківській університет», що склалися з 46-ти параграфів. Призначення університету у своєму проекті Василь Назарович убачав «...у приготуванні юнацтва до громадських і державних посад і здобуття знань, необхідних для кожної з них» [6, с. 523]. Проте для остаточного прийняття рішення щодо затвердження поданого проекту В. Н. Каразін виголосив промову про необхідність улаштування університету та жертвувань на цю благородну справу із боку дворянства. Його промова й визначила подальший хід історії університету: «Вдячність!...Вона буде предметом моєї промови, шляхетне, високоповажне Зібрання! Блаженний вже стократ, кому при нагоді випала можливість для мене зробити найменше добро моїй Україні, на користь полудневої Росії. Шановне Товариство! Від тебе залежить, високодостойне Зібрання, виправдати мене або піддати мене сорому й відчаю. Я перед вами у подобі друга або злочинця!» [9, с. 236].

Отже, виголошуючи текст проекту, Василь Каразін ознайомив присутніх із просвітницькими, інтелектуальними, фінансово-економічними, торговельними та науково-практичними векторами діяльності, що повинні впроваджуватися в університеті, а також зі структурою закладу, матеріально-технічною базою та принципами відбору студентів для вступу до університету.

Промову В. Н. Каразіна було схвально сприйнято більшістю членів зібрання, на якому прийняли рішення про зібрання додаткових коштів у сумі 300 тисяч карбованців, із яких 66900 карбованців передбачалось отримати слобідсько-українським дворянством із державної скарбниці за домовленістю з урядом [12, с. 56]. Тим самим, благодійні жертви на просвітницькі цілі справили велике враження на громадськість і спричинили змагання з боку заможних магнатів [1, с. 37], серед яких були О. Голіцин, К. Дашкова, П. Демидов, І. Безбородько, М. Рум'янцев та ін. Унаслідок цього 1 вересня 1802 р. згідно з оформленим протоколом зборів було затверджено Статут університету, запропонований В. Н. Каразіним. Отже, отримавши офіційний документ, Василь

Назарович узявся за організацію розсилки повідомлення про ухвалу зборів.

Із цього приводу син В. Н. Каразіна – Філадельф Васильович, який добре знався на цих питаннях, писав у записці: «Чималих зусиль коштувало йому[батькові] зібрати гроші від людей, більшість із яких була відсталою і здригалася від одного імені просвітництва! Натомість варто було бачити, як він узявся за справу, скориставшись даром говорити та переконувати людей! Потрібно було чути виголошену ним промову у дворянському зібранні! 25 років потому один із присутніх на тому зібранні згадував про цю промову при мені та не міг без сліз говорити про те захоплення, яке викликав молодий оратор... Прохання на колінах, благання зі слізьми, обіцянки різних винагород від влади, – усе це було ним використано» [4, с. 124–125].

Новини про подвижницьку справу В. Н. Каразіна дійшли до царя. Дізнавшись про його діяльність щодо збору коштів, Олександр I звелів нагородити його, проте отримав від В. Каразіна категоричну відмову. Але все-таки 22 вересня 1802 р., за свідченням графа А. Воронцова, Василь Назарович отримав орден Володимира четвертого ступеня. На нашу думку, таке рішення царя, цілком відповідало настроям і намірам його близького оточення, що налаштовували Олександра I не тільки проти реформаторської діяльності Василя Каразіна, а й особисто проти нього. Нагорода від царя була лише зовнішнім удаваним проявом уваги до особистості просвітника, свідченням чого було ігнорування всіх подальших дій В. Н. Каразіна. Не здогадуючись про справжнє ставлення уряду до нього, з надією доповісти цареві про стан справ щодо улаштування університету, із формальними довіреностями з сотнею підписів від харків'ян, Василь Каразін вирушив до Петербурга. Проте зустріч не відбулася й документи були передані керівникові комісії училищ М. Муравйову, і справа Харківського університету перетворилася із першорядної на другорядну.

Відтак, зі справами щодо улаштування університету почалася багатомісячна тяганина. Всі клопотання В. Н. Каразіна, спрямовані на прискорення фінансування університету поступово закінчувалися невдачами. Жодна уповноважена урядова особа не йшла йому назустріч. Водночас, у Міністерстві народної освіти панував хаос і повне ігнорування всіх справ. Затримка з документами, що надходили з різних губерній, зволікання з отриманням на них резолюцій призвело до згубного становища в діяльності Міністерства. Ці події були безпосередньо пов'язані з особистістю бездіяльного графа П. Завадовського, що обіймав посаду першого міністра народної освіти. Взаємовідносини міністра та харківського діяча були надзвичайно напруженими. Особистість Василя Каразіна драгувала міністра своїми ідеями, планами і принциповістю дій. Саме тому

він своїми діями всіляко перешкодив кожному починанню не тільки Міністерства народної освіти, а й безпосередньо просвітницькій справі Василя Каразіна, якому довелося подолати чимало перешкод на шляху до благородної справи відкриття Харківського університету.

Отже, події, що відбувалися в Міністерстві народної освіти, призвели до уповільнення університетської справи. Варто зазначити, що збір благодійних коштів, обрання місця під університет – це було лише невеликою частиною тернистого шляху, який довелося пройти В. Н. Каразіну. Найважчим для Василя Назаровича у відкритті університету стала організація та розв'язання технічних, кадрових, фінансових і юридичних питань.

Наприкінці січня 1803 р. офіційним попечителем університету у Харкові було призначено графа Северина Потоцького – особистість неординарну й високоповажану. Разом із ним Василь Назарович працював у напрямі залучення найкращих професорів до майбутнього університету. Так, на викладацьку роботу були запрошені: професор І. Рижський із Горного корпусу – для викладання російської словесності, Т. Осиповський із Санкт-Петербурзької учительської семінарії – для викладання фізики, Де ля Винь із Франції – для викладання історії та ботаніки, І. Тимківський із департаменту Міністерства юстиції – для викладання політичних і юридичних наук та ін.

У зв'язку із закордонним відрядженням С. Потоцького Василю Каразіну було надано великі повноваження, як довірений особі попечителя. Із метою виконання вказівок С. Потоцького, В. Каразін навесні 1803 року виїхав до Харкова і розпочав підготовчі роботи щодо облаштування університету. При потребі він звертався до М. Новосильцева, який тимчасово виконував обов'язки попечителя Харківського округу.

Робота Василя Назаровича розпочалася з облаштування приміщень для університету: лабораторій, бібліотеки, різноманітних кабінетів, типографії, майстерень тощо. Водночас, важливою частиною його роботи щодо створення університету була підготовка Статуту закладу [8, с. 66].

Проте для впорядкування перерахованих приміщень дуже бракувало коштів. У зв'язку з цим Василь Назарович прийняв рішення віддати у заставу свій маєток, аби продовжити фінансування будівництва університету. Робота просувалася, але благодійні кошти закінчувалися. У таких умовах В. Каразін улітку 1803 р. знову здійснив поїздку до столиці з надією отримати кошти з державної скарбниці, але зазнав невдачі.

Щоб поліпшити ситуацію, Василь Каразін підготував детальний звіт про свою харківську діяльність і надав його М. Новосильцеву. Із листа ми бачимо, що В. Каразін опікувався залученням професорів для університету, займався підготовкою тимчасових приміщень

для закладу, прикупкою великої території для постійних будівель для нього, звертався з проханням про пожертвування до сусідніх губерній – Воронежської та Катеринославської, піклувався про забезпечення майбутнього університету студентами [7]. У цих справах йому допомагав запрошений із Петербурга чиновник І. Шишкін, якому було доручено приймати внески від благодійників на користь університету і якому В. Каразін довіряв великі суми, через що згодом він мав багато фінансових непорозумінь і неприємностей із владою.

Отже, Василь Каразін брався поспіхом за всі роботи одразу, що швидше за все і гальмувало справу. Попри всі старання, в університетських справах В. Каразіна не могло бути ідеального порядку, адже він був єдиним організатором усіх робіт і не міг приділяти достатньої уваги всім питанням, що надалі призвело до негативних наслідків.

6 серпня 1803 р. В. Каразін доповів М. Новосильцеву про стан справ Харківського університету, що зводився до єдиної проблеми – нестачі коштів. У листах він неодноразово звертався за допомогою й підтримкою до урядовців (В. Кочубея, П. Завадовського, М. Сперанського), проте це лише збільшувало загальну неприязнь і ворожість до нього. Водночас, скривджене почуття патріотизму, неповага влади до світлих намірів ображало й озлоблювало Василя Назаровича. Він бажав бачити в усіх самовіддане нехтування особистими інтересами заради загальнодержавних.

В. Н. Каразіна надзвичайно хвилював такий стан справ і ставлення царя, проте він продовжував утілювати свій грандіозний проект. Він листувався з багатьма ученими Росії та Європи, аби запросити їх на посади професорів до Харківського університету, і отримав згоду кількох європейських відомих на той час осіб (Й. Г. Фіхте, Ф. Т. Гільдебрандт, С.-Д. Пуассон, Ж. Л. де Лаланд). В. Каразін доклав чимало зусиль, щоб запросити до Харківського університету професора І. С. Рижського, згодом ректора університету, Ф. С. Вілліха – знавця в галузі фізіології та практичної медицини, Й. Б. Крігера – ученого-хіміка, а також А. Б. Маттіса як учителя живопису й образотворчого мистецтва. Крім цього, він планував запросити 42 професори і 19 ад'юнктів. (На той час це була велика кількість запрошених).

Піклуючись про те, щоб до початку відкриття університету були слухачі лекцій, В. Каразін знайшов у Харкові «близько 50 осіб, готових безпосередньо стати студентами» [3, с. 121]. Проте, на його переконання, цієї кількості молодих людей було замало. Тому на його прохання М. Новосильцев клопотався про надання студентів із семінарії Харківського навчального округу для навчання в університеті.

Постійні відрядження до столиці були вимушеними. Перебуваючи у Петербурзі, В. Каразін знайшов одностайних серед столичної інтелігенції, яка також внесла кошти на освітній осередок Харкова. Разом із тим, за власні кошти для університету він придбав велику кількість цінних книг. Своїми діями він показував приклад іншим меценатам, що дало змогу зібрати пожертви на користь університетської бібліотеки від приватних осіб з усієї Росії.

Велика робота Василя Каразіна щодо улаштування університету здійснювалася поступово та цілеспрямовано. Так, наприкінці 1803 р. для нагальних потреб університету В. Каразіним було виписано з-за кордону тридцять двох майстрів. До такого рішення його спонукало прагнення задовольнити інтереси не лише університету, а й самого міста, оскільки, як він зізнавався сам, «головним (якщо не єдиним) предметом створення університету був для мене добробут країни та полуденного краю Росії» [5, с. 384]. Водночас, колишні козаки Харківського Слобідського полку виділили зі своїх земель 125 десятин землі під забудову навчальних і допоміжних приміщень, а також для облаштування ботанічного саду та інших потреб університету. Таким чином, із вересня 1802 р. до кінця 1803 р. В. Каразін доклав максимум зусиль, намагаючись прискорити розв'язання загальмованих питань у справі відкриття університету.

На початку 1804 р. на зібрані кошти для потреб університету Василь Каразін придбав естампи у Ф. Аделунга – почесного члена учених товариств. Ця ідея була підтримана харківськими вчителями малювання. Колекція естампів нараховувала 2477 найменувань, із них 1297 – власне гравюр, 59 – акварельних малюнків, а також репродукції, виконані відомими майстрами. Колекція була призначена для гравірувальної справи, яку планувалося викладати в університеті при відділенні витончених мистецтв

Незважаючи на велику роботу, проведену В. Каразіним щодо розбудови університету, йому висувалися претензії та закидалися звинувачення, пов'язані з фінансовою стороною вартості колекції естампів і браком правильної та чітко організованої роботи щодо ведення грошових справ. Але слід мати на увазі стислі терміни, відведені на відкриття університету, нерегулярне надходження коштів, невідкладні великі платежі, віддаленість Харкова від Петербургу, де Василю Каразіну доводилося розв'язувати нагальні питання. Усе це створювало великі труднощі у веденні справ. В. Каразін був змушений давати різні доручення, підписувати векселі, вносити власні кошти. Конфлікт між Правлінням і Василем Каразіним отримав резонанс у Петербурзі, де навколо його імені й раніше розгорталися інтриги. Таким чином, членами Міністерства народної освіти на чолі із П. Завадовським справа з естампами набула розголосу поміж урядовцями, що дійшло

до царя. На нашу думку, поширення таких голосних звинувачень, кинутих на адресу В. Каразіна, було лише невиразним натяком на зловживання ним своїм становищем.

Крім того, пояснення, надані С. Потоцьким у справі Василя Каразіна до Міністерства народної освіти, не справили враження на урядовців. Унаслідок цих подій, 18 червня 1804 р. Олександром I було висловлено різке незадоволення на адресу В. Каразіна, який «витрачав свавільно без усілякого дозволу керівництва у вигляді потрібних робіт для університету кошти, на що не мав від керівництва приписів...». Цар оголосив Василеві Каразіну сувору догану та заборонив втручатися у справи університету» [10, с. 100], а крім того, звільнив його з державної служби. Прохання про звільнення його зі служби, із посади правителя справ Головного Правління училищ В. Каразін подав 11 серпня 1804 р. Так Олександр I призупинив реформаторську діяльність молодого ентузіаста в галузі народного просвітництва.

Зазначимо, що завдяки активній діяльності В. Н. Каразіна на ниві просвітництва, до влади почали надходити пропозиції щодо заснування ряду навчальних закладів на території Російської імперії. Зокрема, за сприяння ученого-натураліста П. Демидова в Ярославлі було відкрито вищий навчальний заклад – Демидівський лицей; у Ніжині, завдяки благодійності графа І. Безбородька було створено Ніжинський лицей, а у Санкт-Петербурзі на кошти графа М. Рум'янцева – Рум'янецький лицей.

На нашу думку, перераховані вище навчальні заклади були створені переважно за прикладом Харківського університету в Слобідсько-Українській губернії, відкриття якого стало поштовхом для розвитку вищої освіти в Російській імперії, а також розвитку меценатства у першій половині XIX століття.

За півроку після відсторонення В. Каразіна від університетських справ, завдяки зусиллям

професорів І. Тимківського, І. Рижського та їхніх однодумців справу було завершено. 17 січня 1805 р. було відкрито перший український університет. Упорядниками урочистостей було використано церемоніал, укладений В. Каразіним іще в 1803 р. Зазначимо, що «в основу майже всіх урочистостей було покладено думку про просвітництво, яке імператор Олександр I намагався поширити серед своїх підданих» [11, с. 12]. Із цього приводу академік Д. Багалій писав: «Цей день повинен уважатися історичним. Це було справжнє «свято просвітництва» для Харкова, для всієї України і навіть для «полудневого» краю Росії. Святування відкриття університету були затьмарені лише одним сумним фактом – відсутністю на них В. Н. Каразіна» [2, с. 11–12].

Хоч бурхлива просвітницька діяльність В. Н. Каразіна призупинилася, проте він продовжував писати освітні праці й розробляти проекти, а його активне листування з багатьма світилами науки сприяли тому, що він продовжував утілювати свої задуми в життя. У цьому йому допомагали його друзі, однодумці та небайдужі до його благородної просвітницької справи особи.

Висновки. Отже, як переконаємося, В. Каразін доклав чимало зусиль для створення Харківського університету, але його ім'я на відкритті закладу не було згадано. Боротьба за освіту змусила Василя Каразіна відійти від державної служби, але його творча діяльність на початку XIX ст. все одно спрямовувалася на реформування освіти, що зазнавала як зовнішніх, так і внутрішніх впливів. Головним завданням для нього залишалася пропагування просвітництва серед народу та його культурно-освітнє відродження.

Перспективними науковими розвідками в цій царині вважаємо дослідження освітянської спадщини В. Н. Каразіна, що має істотне значення для історико-педагогічної науки.

Список використаних джерел

1. Абрамовъ Я.В. В.Н.Каразинъ (основатель Харьковскаго университета): его жизнь и общественная дѣятельность: біогр. очеркъ / Я.В.Абрамовъ. – СПб.: Тип. “Общественная Польза”, 1891. – 96 с.
2. Багалій Д.И. Краткій очеркъ історії Харьковскаго университета за первыя сто лѣт его существованія (1805–1905) / Д.И.Багалій, Н.Ф.Сумцовъ, В.П.Бузескул. – Х.: Тип. Адольфа Дарре, 1906. – 329, XIV с.
3. Багалій Д.И. Опытъ історії Харьковскаго Университета: (по неизданнымъ матеріаламъ) : в 2 т. / Д.И.Багалій. – Х.: Типографія Зильбербергъ, 1893–1898. – Т. 1 (1802–1815 г.) – 1233 с.; Т. 2 (съ 1815 по 1835 годъ.). – 1167 с.
4. Данилевский Г.П. Василий Назарьевичъ Каразинъ: (съ 1773 по 1842 г.). / Г.П. Данилевский // Украинская старина: матеріали для історії української літератури

References

1. Abramov, Ja. V. (1891). V.N. Karazin (the founder of Kharkov University): his life and social activity: biographical essay. SPb.: Publishing House “Obshchestvennaya Pol'za”. [in Russian].
2. Bagaley, D. I. (1906). *A brief essay on the history of Kharkov University in the first hundred years of its existence (1805–1905)*. Kharkov: Publishing House of Adolf Darre. [in Russian].
3. Bagaley, D. I. (1893–1898). *The historical experience of Kharkov University: (non-published materials): in 2 vol.* Kharkov: Publishing House of Zil'berberg. [in Russian].
4. Danilevskiy, G. P. (1866). *Vasily Nazarevich Karazin*. *Ukrainskaya starina: materialy dlya istorii Ukrainской literatury i narodnago obrazovaniya* G. P. Danilevskago. Kharkov: Izdanie Zalenskago i Ljubarskago. [in Russian].
5. Karazin, V. N. (1891). *The letter to I.F. Timkovskiy*. *Kievskaya Starina*. [in Russian].

- и народного образования Г.П.Данилевскаго. – Х.: Издание Заленскаго и Любарскаго, 1866. – С. 99-169.
5. Каразинъ В.Н. Письмо И.Ф. Тимковскому: (1 октября 1803 г.) / В.Н.Каразинъ // Киевская Старина. – 1891. – Т. 34, № 9 (сентябрь). – С. 384-387.
 6. Каразинъ В.Н. Письмо къ о. Василию Фотиеву отъ 2 мая 1802 г. / В. Н. Каразинъ // Украинская старина : матеріали для історії української літератури и народного образования Г.П. Данилевскаго. – Х.: Издание Заленскаго и Любарскаго, 1866. – С. 135-139.
 7. Каразинъ В.Н. Письмо Н.Н. Новосильцеву: (10 июня 1803 г.) / В.Н. Каразинъ // Багал'їй, Д.И. Опытъ історіи Харьковскаго Университета 1893–1898: (по неизданнымъ матеріаламъ) / Д.И. Багал'їй. – Х.: Типографія Зильбербергъ. – Т. 1 (1802–1815 г.). – С. 107-112.
 8. Каразинъ В.Н. Предначертаніе о Харьковскомъ университетѣ, представленное въ Харьковѣ полному Дворянскому Собранію 29-го августа 1802 года и послужившее основаніемъ онаго Собранія 1 сентября / В.Н. Каразинъ / Василий Назарович Каразинъ основатѣль Харьковскаго университета // Русская старина. – 1875. – Т. 113, май. – С. 66–71.
 9. Каразинъ В.Н. Рѣчь, говоренная въ дворянскомъ Собраніи Слободско-Украинской губерніи: (1 сентября 1802 г.) / В. Н. Каразинъ // Вѣстникъ Европы. – 1803. – № 16, август. – С. 235-243.
 10. Лавровскій Н.А., Василий Назарьевичъ Каразинъ и открытіе Харьковскаго университета / Н.А. Лавровскій // Журналь Министерства народнаго просвѣщенія. – 1872. – Ч. 159, январь. – С. 57-106 ; февраль. – С. 197-247.
 11. Подробности открытія Харьковскаго университета и рѣчи, произнѣсенныя по этому поводу // Санктъ-Петербургскія Вѣдомости. – 1805. – № 17. – С. 12.
 12. Тихій Н.В. Н.Каразинъ: его жизнь и общественная дѣятельность / Н. Тихій. – Оттискъ изъ журнала «Кіевская Старина». – К.: Типографія Императорскаго Университета св. Владиміра, 1905. – 302 с.
 6. Karazin, V. N. (1866). *The letter to Vasilii Fotiev dated 2 May 1802*. Ukrainskaya starina: materialy dlya istorii Ukrainскоy literatury i narodnago obrazovanija G.P. Danilevskago. Kharkov: Izdanie Zalenskago i Ljubarskago. [in Russian].
 7. Karazin, V. N. (1802-1815). *The letter to N. N. Novosil'tsev*. The historical experience of Kharkov University: (non-published materials). Kharkov: Publishing House of Zil'berberg. [in Russian].
 8. Karazin, V. N. (1875). *The outline about Kharkov University presented to Kharkov entire Dvoryanskoe Sobranie on 29 August 1802 and served as the foundation of the given Sobranie on 1 September*. Vasilii Nazarovich Karazin as the founder of Kharkov University. Russkaya starina. [in Russian].
 9. Karazin, V. N. (1803). *The speech addressed to Dvoryanskoe Sobranie of Slobodskaya-Ukrainian province: (1 September 180)*. Vestnik Europe. [in Russian].
 10. Lavrovskiy, N. A. (1872). *Vasilii Nazarievich Karazin and Kharkov University opening*. N.A. Lavrovskiy. Zhurnal Ministerstva narodnago prosveshcheniya. [in Russian].
 11. *The details of Kharkov University opening and speeches said on this occasion*. (1805). Sankt-Peterburgskiya Vedomosti. [in Russian].
 12. Tikhiiy, N. V. (1905). *N. Karazin: his life and public activity*. N. Tikhiiy. Reprint from the journal «Kievskaya Starina». Kyiv: Publishing House of St. Valdimir Imperatorskiy University. [in Russian].

Рецензент: Максимов О.С. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Майструк Ольга Миколаївна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
вул. Садова, 2, м. Умань,
Черкаська область, 20300, Україна
doi:10.7905/нвмдпу.v1i12.870

Надійшла до редакції: 27.01.2014 р.

Прийнята до друку: 13.05.2014 р.